

УДК: 340.137:637.6(4-672EU)

Bibliid 1451-3188, 23 (2024)

Год XXIII, бр. 87-88, стр. 201–213

Изворни научни рад

Рад примљен 5. 8. 2024. године

Рад одобрен 16. 9. 2024. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2024.23.87_88.10

УРЕДБА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ О СПОРЕДНИМ ПРОИЗВОДИМА ЖИВОТИЊСКОГ ПОРЕКЛА

Душан ДАБОВИЋ*

Апстракт: У раду се анализира садржај Уредбе ЕУ бр. 1069/2009 о утврђивању здравствених правила у погледу споредних производа животињског порекла и добијених производа који нису намењени за људску исхрану. Аутор компаративноправном методом анализира однос ове регулативе са одговарајућим решењима присутним у законодавству Републике Србије. Коришћени методи у овом раду су формално правни, анализа текста и компаративни метод. У раду су посебно обрађена питања која се односе на обавезе субјеката, општа ограничења здравља животиња, категоризацију споредних производа животињског порекла, ограничења употребе ових производа и др. Аутор на крају текста долази до закључка да наша земља само спорадично уређује предметну материју, те осим једног правилника, Србија није донела неки општи правни акт којим се регулише материја споредних производа животињског порекла и пропратних производа који нису намењени за хуману употребу. Отуд постоји потреба хармонизације домаћег законодавног оквира са правом ЕУ, што је и једна од обавеза наше земље у поступку европских интеграција.

Кључне речи: Хармонизација права, ЕУ, споредни производи животињског порекла, ризик за јавно здравље, козметичка индустрија, модна индустрија.

* Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, Београд. E-mail: dusan.dabovic@minpolj.gov.rs; ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0009-8985-0290>.

1) УВОД

Споредни производи животињског порекла који нису намењени исхрани људи могући су извор опасности за јавно здравље и здравље животиња. Претходне кризе повезане са избијањима сточних болести које су се преносиле на људе (болест лудих крава и др.), као и појава диоксида у храни, указале су на последице неправилног поступања са одређеним споредним производима животињског порекла на јавно здравље и здравље животиња, сигурност хране и прехранбеног ланца, као и на поверење потрошача. Овакве кризе могу имати и шири негативан утицај на читаво друштво, јер утичу на друштвени и привредни положај пољопривредника и одговарајућег индустријског сектора, као и на поверење потрошача у сигурност производа животињског порекла. Такође, избијање болести може имати негативне последице на животну средину, не само због проблема повезаних са одлагањем ових производа него и у погледу биолошке разноликости.¹

Споредни производи животињског порекла настају углавном током производње меса, односно производа у месној индустрији, такође приликом производње млечних производа, као и при одлагању угинулих животиња и спровођења мера контроле животињских болести. Без обзира на извор, ови производи представљају могући ризик за јавно здравље и здравље животиња, као и за животну средину. Потребно је да се овај ризик адекватно контролише усмеравањем таквих производа у системе за сигурно одлагање или употребу тих производа, под условима да се примењују строги захтеви чији је циљ смањење здравствених ризика на најмању могућу меру. При томе, одлагање свих производа животињског порекла није одрживо, јер би то довело до појаве превисоких трошкова и ризика за животну средину. С друге стране, јасно је да је у интересу грађана да се широки низ споредних производа животињског порекла сигурно користи за различите намене на одржив начин, под условом да се здравствени ризици сведу на најмању могућу меру. Широки низ споредних производа животињског порекла заиста се и користи у важним производним секторима, као што су фармацеутска и кожна индустрија,

¹ "Regulation (EC) No 1069/2009 of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 laying down health rules as regards animal by-products and derived products not intended for human consumption and repealing Regulation (EC) No 1774/2002 (Animal by-products Regulation", *OJ L 300*, 14.11.2009, p. 1–33.

као и индустрија хране за животиње.² Стога је било потребно да се посебном Уредбом утврде правила Уније за сакупљање, превоз, поступање, обраду, прераду, складиштење, стављање у промет, дистрибуцију, коришћење или одлагање ових производа у усклађеном и свеобухватном оквиру.³

2) МЕРЕ

Уредба бр. 1069/2009 Европског парламента и Савета од 21. октобра 2009. године, о утврђивању здравствених правила у погледу споредних производа животињског порекла и добијених производа који нису намењени за људску исхрану, успоставља посебан систем споредних производа животињског порекла, тако да доноси основне мере попут услова за обављање делатности, категоризације производа, регистрације субјеката и одобравање објеката, опште хигијенске захтеве приликом обављања делатности, услове за стављање у промет наведених производа, укључујући услове за производњу производа и др. Осим тога, Уредбом се укида Уредба (ЕЗ) бр. 1774/2002 која је раније уређивала ову материју.

3) САДРЖАЈ

Опште одредбе

Прописано је да се овом Уредбом утврђују правила у вези с јавним здрављем и здравствена правила за животиње, за споредне производе животињског порекла и од њих добијене производе, како би се спречили и смањили ризици за јавно здравље и здравље животиња повезани с тим производима, а посебно у циљу заштите сигурности прехранбеног ланца и ланца хране за животиње. Како се наводи, ова Уредба примењује се на споредне производе животињског порекла и

Consolidated text: Regulation (EC) No 1069/2009 of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 laying down health rules as regards animal by-products and derived products not intended for human consumption and repealing Regulation (EC) No 1774/2002 (Animal by-products Regulation), ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2009/1069/2019-12-14>, Introduction, Par. 1.

² *Ibid.*, Para. 2, 3.

³ *Ibid.*, Para. 5.

од њих добијене производе који нису намењени прехрани људи, као и на производе који су намењени за сврхе различите прехране људи.⁴

Обавезе субјеката

Одмах након што субјекти произведу споредне производе животињског порекла или од њих добијене производе морају их означити и обезбедити да се с њима поступи у складу са овом Уредбом (полазиште). При томе, субјект мора да осигура да у свим фазама сакупљања, превоза, поступања, обраде, претварања, прераде, складиштења, стављања у промет, дистрибуције, употребе и одлагања у објектима које користе, споредни производи животињског порекла и од њих добијени производи који се односе на њихове делатности испуњавају захтеве ове Уредбе. Државе чланице морају да надзиру и проверавају да субјекти испуњавају односне захтеве ове Уредбе дуж читавог ланца споредних производа животињског порекла и од њих добијених производа. У ту сврху су оне дужне да одржавају систем службених контрола у складу са одговарајућим законодавством Уније. Државе чланице морају да осигурају постављање примереног система на властитом државном подручју којим се осигурава сакупљање, означавање и превоз споредних производа животињског порекла без непотребног одлагања, као и обрада, употреба или одлагање ових производа у складу са овом Уредбом. Државе чланице могу испунити своје наведене обавезе у сарадњи с другим државама чланицама или трећим земљама. За одређене добијене производе сматра се да су достигли крајњу тачку производног ланца, након које се на њих више не примењују захтеви ове Уредбе. Те добијене производе је могуће накнадно ставити у промет без ограничења на основу Уредбе.⁵

Општа ограничења здравља животиња

Споредни производи животињског порекла и добијени производи од осетљивих врста не смеју се отпремати са фарми, из објеката, постројења или подручја на које се ограничења односе у складу са ветеринарским законодавством Уније, или због присуства озбиљне заразне болести,

⁴ *Ibid.*, Art. 1, 2.

⁵ *Ibid.*, Art. 4, 5.

осим ако се ти производи отпремају под условима који имају за циљ спречавање ширења заразних болести на људе или животиње.⁶

Категоризација

Споредни производи животињског порекла класификовани су у посебне категорије које одражавају степен ризика за јавно здравље и здравље животиња у вези са овим споредним производима животињског порекла, у складу са утврђеним листама у Уредби. При томе, за добијене производе важе правила која важе за категорију споредних производа животињског порекла од којих су ови производи добијени, осим ако Уредбом није другачије одређено, или у складу са прописима које је донела Комисија. Прописано је и да се наведене одредбе Уредбе могу изменити на основу процене ризика коју спроводи одговарајућа научна институција. Материјал категорије 1. укључује следеће споредне производе животињског порекла: Цела тела или све делове тела, укључујући кожу, од животиња према датом списку, затим додатни материјал такође наведен у Уредби. Наводи се и да овој категорији припадају и угоститељски отпад из транспортних средстава у међународном саобраћају, као и мешавине материјала категорије 1. са материјалом категорије 2. или 3, или са обе категорије. Категорије 2. и 3. наводе се у Уредби набрајањем споредних производа које садрже.⁷

Ограничења употребе

Према Уредби, ограничене су следеће употребе споредних производа животињског порекла и забрањени су производи добијени од њих: Исхрана копнених животиња осим животиња које носе крзно, прерађени животињски протеини добијени из тела или делова тела животиња исте врсте; исхрана домаћих животиња, осим крзнара, угоститељским отпадом или храном за животиње која садржи угоститељски отпад или је добијен од њега; храњење животиња које се хране травом, директном испашом или покошеном травом која потиче са површина на којима се налазе коришћена органска ђубрива или побољшивачи земљишта, осим стајњака, ако се не врши кошење или испаша по истеку грејс периода, чиме се обезбеђује контрола ризика по

⁶ *Ibid.*, Art. 6.

⁷ *Ibid.*, Art. 7–10.

јавно здравље и здравље животиња и то се наставља најмање 21 дан; и храњење гајене рибе прерађеним животињским протеинима добијеним из тела или делова тела гајене рибе исте врсте. Осим тога, могуће је донети мере у вези са: Инспекцијом и контролом које је потребно извршити да би се спровођење забрана горе наведених укључујући методе детекције и испитивања за утврђивање присуства материјала пореклом од одређених врста и граничне вредности за занемарљиве количине прерађених животињских протеина, чије присуство је проузроковано случајним и технолошки неизбежним загађењем; услове храњења крзнара прерађеним животињским протеинима добијеним из тела или делова тела животиња дате врсте, и др. Те мере, намењене промени елемената ове Уредбе које нису кључно допуњавање, доносе се у складу са адекватним прописом.⁸

Одлагање и употреба

Како се наводи у овој Уредби, материјал 1. категорије одлаже се као отпад спаљивањем директно без претходне обраде, или након обраде стерилизацијом под притиском, ако то захтева надлежни орган и трајним обележавањем добијеног производа од овог материјала. Ако је материјал категорије 1. отпад обрађује се или одлаже заједничким суспаљивањем директно без претходне обраде или након обраде стерилизацијом под притиском, а ако то захтева надлежни орган и трајним обележавањем добијеног производа од овог материјала. У случају материјала категорије 1. различитог од наведеног материјала, одлаже се обрадом стерилизацијом под притиском, трајним обележавањем добијеног производа од овог материјала и закопавањем на одобрену депонију и др. Одлагање и употреба материјала Категорије 2. и 3. врши се на начин такође у складу са овом Уредбом, уз прописана одступања.⁹

Опште обавезе субјеката

Субјекти морају да сакупљају, обележавају и транспортују споредне производе животињског порекла без непотребног одлагања, у условима који спречавају ризике по јавно здравље и здравље животиња. При томе, субјекти морају да осигурају да се ови производи прате током транспорта

⁸ *Ibid.*, Art. 11.

⁹ *Ibid.*, Art. 12–21.

комерцијалним документом или здравственим уверењем, ако то захтева ова Уредба или посебна мера. Међутим, надлежни орган може одобрити транспорт стајњака између две тачке које се налазе на истом газдинству или између газдинстава и корисника стајњака у истој држави чланици без комерцијалног документа или уверења о здравственом стању. Прописано је да наведена комерцијална документа и пратећа здравствена уверења ових производа током транспорта морају да садрже најмање податке о пореклу, одредишту и количини ових производа и опис датих производа и њихове ознаке, ако су такве прописане Уредбом. Такође, за споредне производе животињског порекла и од њих добијене производе који се транспортују унутар националне територије државе чланице, надлежни орган државе чланице може да дозволи пренос података на неки други начин.¹⁰ Прописано је и да субјекти који отпремају, транспортују или примају споредне производе животињског порекла или производе добијене од њих морају да воде евиденцију о пошиљкама и повезаним комерцијалним документима или здравственим сертификатима. Међутим, ова обавеза се неће примењивати ако је одобрен транспорт таквих производа без комерцијалних или здравствених исправа.¹¹

Регистрација субјеката и одобравање објеката или погона

За потребе прописане регистрације, субјекти морају да пре почетка пословања обавесте надлежни орган о свим објектима или постројењима које користе, који су активни у било којој фази стварања, транспорта, руковања, прераде, складиштења, маркетинга, дистрибуције, коришћења или одлагања споредних производа животињског порекла и производа добијених од њих. Субјекти су дужни да доставе надлежном органу информације о категоријама споредних производа животињског порекла или од добијених производа, као и о природи активности које се обављају уз коришћење ових производа као сировина. Такође, субјекти морају да доставе ажуриране податке надлежном органу са информацијама о свим објектима које користе, укључујући све значајне промене у делатности, као што је затварање постојећег објекта.¹²

¹⁰ *Ibid.*, Art. 21.

¹¹ *Ibid.*, Art. 22.

¹² *Ibid.*, Art. 23.

Одобрење објеката или погона

У складу са овом Уредбом, субјект мора да осигура да објекат или погон који користи добије одобрење надлежног органа ако у таквом објекту или погону обавља једну или више од следећих активности: Прераду споредних производа животињског порекла стерилизацијом под притиском; алтернативне одобрене активности; одлагање споредних производа животињског порекла и од њих добијених производа и др. При томе, у одобрењу је потребно навести да ли је објекат или постројење одобрено за обављање делатности са споредним производима животињског порекла и/или производима добијеним од њих одређене категорије, или више од једне категорије. Такође, потребно је навести да ли се обављају ове активности стално у условима строгог одвајања којим се спречава појава ризика по јавно здравље и здравље животиња, или привремено под условима који спречавају контаминацију због недостатка капацитета за такве производе.¹³

Стављање у промет

Споредни производи животињског порекла и од њих добијени производи намењени за исхрану домаћих животиња, осим крзнених животиња, могу се стављати на тржиште само ако се ради о материјалу категорије 3, или ако су добијени од материјала категорије 3, и ако се прикупљају или обрађују у складу са условима за стерилизацију под притиском или другим условима који спречавају ризике по јавно здравље и здравље животиња, у складу са адекватним мерама и ако потичу из одобрених или регистрованих објеката и др. Осим тога, у промет се могу стављати и добијени производи у складу са одговарајућим прописима, као што су козметички производи, активни медицински производи за имплантацију, други медицински производи, *in vitro* дијагностичка медицинска средства, ветеринарски медицински производи и др.¹⁴

Производња

Увоз, сакупљање и транспорт споредних производа животињског порекла и производа добијени од њих који су горе наведени, врши се у

¹³ *Ibid.*, Art. 24.

¹⁴ *Ibid.*, Art. 33.

складу са одговарајућим прописима Уније. Такође, неискоришћени материјал из ових објеката или погона одлаже се у складу са тим прописима. Међутим, ова Уредба се примењује ако постоји производња која није уређена адекватним прописима, која доводи до могућих ризика по јавно здравље и здравље животиња у складу с циљевима Уредбе. У том смислу, уређена је производња хране за кућне љубимце, за коју се наводи да се може стављати у промет ако су производи добијени од материјала категорије 3, уз испуњавање додатних услова, или од материјала категорије 1, такође под одређеним прописаним условима.¹⁵

Увоз и провоз

Споредни производи животињског порекла увозе се у Унију, или се провозе кроз Унију, у складу са одговарајућим прописима којима се уређује увоз и провоз у Унију и кроз Унију за небезбедне производе који се наводе у овој Уредби. За увоз и провоз мање небезбедног материјала категорије 3, и од овог материјала добијених производа, потребно је утврдити одговарајуће захтеве. Са овим захтевима могуће је утврдити да пошиљке: Морају да потичу из треће земље или дела треће земље што је наведено у складу са овом Уредбом; морају да долазе из објеката или постројења који су задужени, овлашћени или регистровани од стране органа треће земље порекла; и морају бити праћени документацијом као што су комерцијални документ или здравствено уверење и према потреби изјавом у складу са обрасцем утврђеним у складу са овом Уредбом. При томе, списак трећих земаља или делова трећих земаља из којих је дозвољен увоз ових производа доноси се посебно, узимајући у обзир: Законодавство треће земље; организацију надлежног органа и његових инспекцијских служби у трећој земљи, овлашћења тих служби,

¹⁵ *Ibid.*, Art. 34; Видети: Александар Ашоња и др., „Проблематика производње енергије биомасе из животињског отпада у Републици Србији”, *Техничка дијагностика*, 2016, Vol. XV, бр. 1. Интернет: <https://www.researchgate.net/publication/357839501>; М. Бркић, Т. Јањић, *Брикетирање и пелетирање биомасе*, Пољопривредни факултет, Нови Сад, 2009; „Национални акциони план за коришћење обновљивих извора енергије Републике Србије”, Министарство енергетике, развоја и заштите животне средине Републике Србије; М. Мирић, З. Радаковић, С. Ступар, *Истраживање потенцијала расположиве биомасе за производњу биогаса на територији општина Стара Пазова и Рума*, Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу, Рума, 2012; N. Saracoglu, *The biomass potential of Turkey for energy production: Part II. Energy Sources, Part B: Economics, Planning and Policy*, 2010, vol. 5, no. 4, pp. 384–389.

њихов надзор и њихова овлашћења да ефикасно надгледају спровођење свог законодавства; стварне здравствене услове који се примењују на производњу, руковање, складиштење и отпрему споредних производа животињског порекла намењених Унији; гаранције које трећа земља може да да у погледу извршења одговарајућих здравствених услова; искуство у маркетингу производа из треће земље и резултате инспекцијских прегледа извршених приликом увоза; резултате инспекција Уније у трећој земљи и др.¹⁶

Извоз

Уредба прописује да је извоз споредних производа животињског порекла забрањен и да су ови производи и производи добијени од овог материјала намењени искључиво за спаљивање или одлагање на депонијама. Осим тога, посебно се наводи да је извоз ових производа забрањен у треће земље које нису чланице ОЕЦД-а за употребу у постројењима за производњу биогаса или за контејнере за компост. При томе, утврђено је да грађа категорије 1, категорије 2 и од њих добијени производи, могу да се извозе само у сврхе које нису горе наведене, ако су утврђена правила за њихов извоз. Те мере, како се наводи, доносе се у складу са регулаторним поступком са контролом, који је у складу са овом Уредбом.¹⁷

Службена контрола

Уредбом је прописано да надлежни орган врши редовну службену контролу и надзор над руковањем споредним производима животињског порекла и производима добијеним од њих. При томе, надлежни орган примењује правила о службеној контроли којом се проверава усклађеност са овом Уредбом. Осим тога, надлежни орган може приликом службене контроле да узме у обзир разматрање

¹⁶ *Ibid.*, Art. 41, 42; Видети: С. Кошарчић, М. Ковачевић, М. Велхнер, Н. Плавша, Д. Кошарчић, „Безбедно уклањање органских нуспродуката и кланичног отпада у производњи бројлера – практично решење”, Међународна конференција: Отпадне воде, комунални и чврсти отпад и опасан отпад, 14–17 април, 2018, Вршац, стр. 326–330; J. Schmidt, S. Leduc, E. Dotzauer, Kindermann, E. Schmid, “Potential of biomass fired combined heat and power plants considering the spatial distribution of biomass supply and heat demand”, *International Journal of Energy Research*, 2010, vol. 34, no.11, pp. 970–985.

¹⁷ *Ibid.*, Art. 43.

поштовања различитих смерница добре праксе. У зависности од врсте и тежине недостатака и могуће опасности по јавно здравље и здравље животиња, надлежни орган може да привремено или трајно забрани субјектима обављање делатности из ове Уредбе. Такође, стручњаци Комисије могу да врше инспекције на лицу места у сарадњи са надлежним органима држава чланица у мери у којој то захтева уједначена примена ове Уредбе. Државе чланице на чијој националној територији се спроводе прегледи морају да пруже овим стручњацима сву неопходну помоћ за вршење својих дужности. О резултатима обављеног посла Комисија обавештава надлежни орган.¹⁸

4) СТУПАЊЕ НА СНАГУ

Уредба бр. 1069/2009 Европског парламента и Савета од 21. октобра 2009. године, о утврђивању здравствених правила у погледу нуспроизвода животињског порекла и добијених производа који нису намењени за људску исхрану ступила је на снагу 20. дана од дана објављивања у Службеном листу ЕУ. Уредба се примењује почев од 4. марта 2011. године. Она је обавезујућа у целини и директно се примењује у свим државама чланицама ЕУ.

5) ИЗВОРИ

- Александар Ашоња и др., Проблематика производње енергије биомасе из животињског отпада у Републици Србији, *Техничка дијагностика*, Vol. XV, бр. 1, 2016. Интернет: <https://www.researchgate.net/publication/357839501>, 1.2.2024.
- Ашоња, А., Десница, Е., Радовановић Љ., *Energy Efficiency Analysis of Corn Cob Used as a Fuel, Energy Sources*, Part B: Economics, Planning and Policy, DOI:10.1080/15567249.2014.881931 (In press).
- Бркић, М., Јањић, Т., Брикетирање и пелетирање биомасе, Пољопривредни факултет, Нови Сад, 2009.
- Кошарчић, С., Ковачевић, М., Велхнер, М., Плавша, Н., Кошарчић, Д., „Безбедно уклањање органских нуспродуката и кланичног отпада у производњи бројлера – практично решење”, Међународна конференција: Отпадне воде, комунални чврсти отпад и опасан отпад, Вршац, 2008.

¹⁸ *Ibid.*, Art. 46, 49.

- Мирић, М., Радаковић, З., Ступар, С., „Истраживање потенцијала расположиве биомасе за производњу биогаза на територији општина Стара Пазова и Рума”, Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу, Рума, 2012.
- “Regulation (EC) No 1069/2009 of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 laying down health rules as regards animal by-products and derived products not intended for human consumption and repealing Regulation (EC) No 1774/2002 (Animal by-products Regulation”, *OJ L 300*, 14.11.2009.
- Saracogllu, N., The biomass potential of Turkey for energy production: Part II. Energy Sources, Part B: *Economics, Planning and Policy*, 5 (4), 2010.
- Schmidt, J., Leduc, S., Dotzauer, E., Kindermann, G., Schmid, E., Potential of biomass fired combined heat and ponjer plants considering the spatial distribution of biomass supply and heat demand. *International Journal of Energy Research*, 34 (11) 2010.

6) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

У Републици Србији, на основу Закона о ветеринарству, донет је Правилник о начину разврставања и поступања са споредним производима животињског порекла.¹⁹ Правилником се ближе прописује начин разврставања, поступања са споредним производима животињског порекла, методе њихове прераде, хигијенски услови, начин њиховог утовара, претовара и истовара, ветеринарско-санитарни услови за изградњу објеката, облик и садржина евиденције која се води у објектима за сакупљање, прераду и уништавање споредних производа животињског порекла, поступак са споредним производима у изузетним случајевима, начин спровођења службене контроле и самоконтроле, као и услови за сточна гробља и јаме гробнице и начин закопавања и спаљивања споредних производа животињског порекла и др. С обзиром на значај ове области у ЕУ, постоји потреба за уређивањем предметне материје и у Републици Србији у форми закона или уредбе, што је према сазнањима аутора у поступку припреме у надлежном министарству.

¹⁹ „Закон о ветеринарству”, *Службени гласник РС*, бр. 91/2005, 30/2010, 93/2012 и 17/2019 – др. закон; „Правилник о начину разврставања и поступања са споредним производима животињског порекла”, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 97/2013, 15/2015 и 61/2017.

REGULATION OF THE EUROPEAN UNION ON BY-PRODUCTS OF ANIMAL ORIGIN

Dušan DABOVIĆ*

Abstract: The paper analyses the content of EU Regulation No. 1069/2009 on establishing health rules regarding by-products of animal origin and derived products not intended for human consumption. The author uses the comparative legal method to analyse the relationship between this regulation and the corresponding solutions present in the legislation of the Republic of Serbia. The methods used in this paper are formal-legal: text analysis and comparative method. The paper examines issues related to the obligations of subjects, general animal health restrictions, categorisation of by-products of animal origin, restrictions on the use of these products, and others. At the end of the text, the author concludes that our country only sporadically regulates the matter in question, and apart from one rulebook, Serbia has not passed any general legal act regulating the matter of by-products of animal origin and by-products not intended for human use. Hence, we need to harmonise the domestic legislative framework with European Union law, which is one of our country's obligations within the European integration process.

Keywords: Harmonization of laws, EU, by-products of animal origin, public health risk, cosmetic industry, fashion industry.

* Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management, Belgrade. E-mail: dusan.dabovic@minpolj.gov.rs; ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0009-8985-0290>.